

NOTE DESPRE DOUĂ AȘEZĂRI TURISTICE ÎN TRANZIȚIE: SFÂNTU GHEORGHE VS. VAMA VECHĂ, 2003-2004

(fragment*)

1. „SATUL ARTIȘTILOR”

„Patru români norocoși (...) vor începe, de pe 12 ianuarie, o călătorie în jurul Pământului ce va dura 80 de zile. Expediția celor patru, D.C., omul de afaceri S.M., C.M și O.G., nu va fi însă numai una de plăcere, scopul declarat al călătoriei fiind popularizarea Festivalului Internațional de Film Independent *Anonimul*, ce se va desfășura între 7 și 12 septembrie în Deltă, la Sfântu Gheorghe. Drumul celor patru va străbate 36 de țări și va poposi, cu precădere, în acele orașe unde sînt găzduite festivaluri de film importante, pentru a-i invita personal la Sfântu Gheorghe pe organizatorii și pe premianții respectivelor festivaluri.” Acesta este un articol din presa începutului lunii ianuarie, 2004¹. În timpul cercetării de teren în Sfântu Gheorghe – a doua jumătate a lunii iulie, 2003 – aceste proiecte, mărturisite de altfel în interviurile cu organizatorii, aveau un aer ușor abstract. Mesajul făcut public prin intermediul presei arată însă că intențiile sînt limpezi, iar fiecare pas este respectat! Iată ce se spune mai departe: „În septembrie, în Deltă, la Sfântu Gheorghe, va funcționa un complex ce va cuprinde cinci hoteluri, o construcție cu trei săli de cinema (cu un total de 500 de locuri), un cinematograful în aer liber (cu 1000 de locuri), săli de conferințe și 36 de bungalow-uri, toate acestea însumînd circa 700 de locuri de cazare. În perioadele în care la Sfântu Gheorghe nu se vor desfășura activitățile culturale ale Fundației *Anonimul*, acest complex va fi deschis turiștilor. Majoritatea clădirilor au fost deja terminate, investiția fiind făcută exclusiv de Fundația *Anonimul*.” Informația și cifrele de mai sus arată, într-adevăr, debutul unui alt tip de turism la Sfântu Gheorghe în 2004. Pe lângă gospodăriile de pescari și cele de ne-pescari, cu potențial turistic, se insinuează „turismul profesionist”, chiar înainte ca agroturismul oficial și trecut prin specializare să se fi

maturizat. La numai un an de la premiera reprezentată de cursul de agroturism, un turism cu „management” și „staff” apare nu ca o alternativă timidă și discretă, ci ca o realitate care dă de gîndit asupra viitorului comunei și al zonei înconjurătoare. În primul rînd, spre deosebire de domeniul piscicol, unde monopolul a fost instaurat fără efort, în domeniul turismului poate apărea în sfîrșit concurența. După cum arată cifrele, dacă festivalul ar avea o audiență care să umple cel puțin sălile de proiecție și cinematograful în aer liber, organizatorul nu ar fi capabil să asigure cazarea a, să zicem, 1500 de turiști. În fine, chiar dacă toți acești oameni ar veni înainte de toate pentru festivalul de film, opțiunea asupra cazării le aparține, iar oferta nu lipsește. La același număr de turiști-spectatori, pentru a continua cu exemple, 800 de oameni ar trebui să-și găsească o gazdă în sat. Totuși, este greu de prevăzut numărul turiștilor. Fiind o premieră, statisticile mai au de așteptat. Așadar, ținînd seama de această realitate, iată ce schimbări mai sînt posibile. De exemplu:

– toată această întreprindere a fundației, fie că este vorba de perioade de festivaluri sau nu, va atrage mîna de lucru din comună (dar și, probabil, din localitățile apropiate); nu va fi vorba aici de o muncă de natură masculină. Cine va merge să lucreze, chiar și *part-time*, cînd, în perioadele de vîrf, femeia casei va fi nevoită să se ocupe de propriii turiști? Se va crea o nouă categorie, a celor care lucrează „pentru patron”, fără a ține turiști în propria gospodărie?

– mari cantități de pește vor ajunge nu în bucătăriile celor de la oraș, ci pe mesele turiștilor; achiziția peștelui nu va fi una dificilă, ținînd seama de faptul că patronul unic din zonă este și președintele fundației;

– fără a cunoaște încă felul cum va fi recrutat personalul, putem presupune totuși că unii localnici vor începe să practice noi meserii chiar în propria comună, fără a mai pleca la oraș.

Deși am putea crede că încă nu s-au creat condițiile pentru a aduce la Sfântu Gheorghe (sau în Deltă) atât de mulți turiști, aceste inițiative particulare (capitalism + mecenat) sînt complete, la rîndu-le (în planul instituțiilor statului) prin inițiative diverse. Potrivit lui M.M., ministrul Transporturilor, Construcțiilor și Turismului², „Delta are vreo 4000 de locuri de cazare de diferite categorii. Din păcate, sînt foarte puțini români care merg în Deltă și de aceea este foarte greu de înțeles. Cînd vorbești de România trebuie să crezi o imagine. Nu cred că pînă acum s-a creat o imagine turistică a României care să ne ajute. Ecoturismul este la ora actuală tipul de turism către care se îndreaptă majoritatea turiștilor din Europa. Această variantă o văd ca un ajutor și pentru litoral. (...) Marea Neagră este agitată și, ca urmare, nu este transparentă. De aceea, nu oferă acea imagine pe care o vedem în filme, în Croația ș.a.m.d. Atunci, trebuie să aducem ceva specific nouă și mă refer la ecoturism. Noi avem un lucru unic în Europa: Delta Dunării, și trebuie să vindem această imagine.” Cele

București-Tulcea, existau două opțiuni: fie un microbuz fără posibilitatea rezervării de locuri, prin urmare cu riscul de a pierde vaporul care pleca spre Sfântu Gheorghe în jurul orei 13:00, fie un tren de noapte, lent, cu vagoane uzate, deloc confortabil. De la sosirea în gară (pe la răsărit) a trebuit să așteptăm pînă la prînz ora plecării spre Sfântu Gheorghe. A fost o ocazie de a vedea Tulcea, dar, după un

spuse pînă aici nu sînt cu totul noi și țîn de un viitor proclamat al turismului încă neclar. În finalul articolului însă, dobîndim informații relevante legate de o infrastructură care nu exista la momentul începerii cercetării de teren din iulie 2003: „(...) am reparat gara de la Tulcea, calea ferată, am introdus Săgeata Albastră, se lucrează la aeroport. Cei de la județ au reparat aerogara, și autoritatea marină va aduce îmbunătățiri portului pentru vapoarele care vor veni pe Dunăre. Pentru mine, a ajuta turismul înseamnă și repararea drumului național de la Constanța la Tulcea și altele. Vrem să se ajungă mult mai ușor și mai repede în Deltă, mai ales că aici este sezon nouă luni pe an și nu doar două luni, ca pe Litoral.”

Dacă vom compara numărul locurilor de cazare (4000) cu numărul celor care vor fi inaugurate pentru festivalul de film (700), vom observa că saltul este relativ mare. În privința transportului, saltul este de asemenea mare. În momentul cînd grupul nostru se pregătea pentru ruta

drum obositor, unii dintre noi au preferat să moșăie pe băncile urbei. Trenul rapid „Săgeata Albastră” a fost introdus în timp ce eram deja în Sfântu Gheorghe, prin urmare, exista deja de pe la finele lunii iulie, anul 2003. La sosirea noastră, o nouă gară în Tulcea, „după standardele europene”, îl aștepta pe ministrul din care tocmai am citat pentru inaugurare. Încordarea momentului care urma i-a făcut chiar pe cei responsabili cu salubritatea să blocheze cu coada măturii toaleta gării, pentru a evita riscul de a fi maculată înainte de sosirea oficialului.

Nu mai este cazul să comentez asupra altor căi de transport către Deltă, fie că este vorba de cele realizate sau de cele în faza de lucru sau proiect. Este important că am observat cum acțiunile private se sincronizează cu cele guvernamentale. Prin urmare, condiții pentru turismul de masă sînt create și vor fi în continuare. Așadar, cum vor sta lucrurile la Sfântu Gheorghe?!

2. „SALVAȚI VAMA VECHÉ” DAR SFÂNTU GHEORGHE?

Chiar dacă intenția unui festival de film (necomercial) este de a atrage, cel puțin teoretic, o elită culturală din țară și din străinătate, o cifră de, să zicem, peste 1000 de turiști dezechilibrează deja raportul demografic al comunei Sfântu Gheorghe. Să ne închipuim comuna în vara lui 2003: din trei circiumi, numai una este suficient de mare pentru a mulțumi în primul rând turiștii. Este un loc unde se bea, nu unde se mănâncă. Seara, după cina pescărească luată în gospodărie, această terasă este singurul loc de întâlnire cosmopolit din comună. Dacă admitem că începând din vara lui 2004 pot fi cu o mie de turiști mai mult în Sfântu Gheorghe, atunci locurile de întâlnire vor trebui să se multiplice (dacă acest lucru nu există deja în proiectele fundației organizatoare). Astfel, vor transforma majoritatea localnicilor spațiul privat în loc de cazare, iar pe cel proxim și public în terase pentru turiști, la fel cum s-a întâmplat pe renumita strada Khao San din Bangkok? În acest caz, comuna Sfântu Gheorghe însăși se va transforma într-un *meeting place* globalizant. Este dificil de spus dacă se va întâmpla întocmai, dar în circumstanța ipotetică în care unii oameni cu putere financiară vor dori să construiască nu vile rustice de lemn și stuf, ci de beton și sticlă, se va ajunge la situația în care s-a aflat zona 2 Mai – Vama Veche

în vara anului 2003. În privința accesibilității, cele două zone nu sînt comparabile totuși: ar fi nevoie de o șosea care să lege Sfântu Gheorghe de Sulina (singurele autoturisme vizibile în Sfântu Gheorghe pe durata „terenului” nostru erau un Trabant și un Olcic modificat în stil „papuc”, vopsit multicolor cu spray). Aceasta în vreme ce localitățile amintite mai sus se află convenabil pe șoseaua dintre Constanța și Mangalia. Dar dacă, în ciuda unui traseu terestru mai complicat, va exista un astfel de interes față de Sfântu Gheorghe?

Premiera românească în materie de reacție de respingere a unei „rezervații culturale” s-a consumat în vara lui 2003 la 2 Mai și Vama Veche. Aceste localități s-au dezvoltat, de câteva zeci de ani, pînă spre mijlocul anilor 1990, către o formă de turism maritim mai puțin convențional (prin comparație cu turismul snob și costisitor de tip Mamaia sau cel de tip sindical, la Eforie). Pentru acest spațiu frecventat de regulă de turiști vag (și inexact) descriși ca *hippies*, a survenit interesul unor noi categorii socio-financiare: artiști burghezi cu mulți bani, „maneliști” cu mașini scumpe etc. Reacția, atît culturală, cît și juridică, a veteranilor frecventatori ai zonei a fost promptă și răsplătită de succes. În toamna anului 2003, într-un ghid cultural gratuit³, succesul este anunțat astfel: „Am construit pentru mișcarea *Salvați Vama Veche* cadrul unei acțiuni organizate și pe deplin legitime, înființînd ASOCIAȚIA PENTRU CONSERVAREA ARIILOR PROTEJATE BIO-CULTURAL. Am pornit de la ideea că gestionarea domeniului public trebuie făcută nu numai cu deplină transparență, ci și cu implicarea nemijlocită a societății civile. După o primă fază de cercetare și analiză a situației prezente a zonei Vama Veche – 2 Mai – Limanu, am organizat conferința de presă din 20 septembrie a.c., în care atrăgeam atenția că planurile urbanistice în curs de derulare reprezintă o gravă amenințare, sub aspect ecologic și cultural, pentru viitorul zonei din sudul litoralului românesc. Ca urmare a demersurilor noastre s-a dispus efectuarea unei inspecții care ne-a confirmat observațiile: Planul urbanistic general (PUG) al comunei Limanu, aprobat prin Hotărîrea Consiliului local nr. 56/2000, conținea abateri grave de la legislația în vigoare. Planul ignora zonele de protecție a rezervațiilor și monumentelor (acvatoriul litoral marin Vama Veche – 2 Mai, pădurea Hagieni, peștera Limanu, necropola neolitică și așezarea feudală timpurie de la Limanu, mormîntul elenistic cu boltă de la 2 Mai, așezarea greco-romană din nord de Vama Veche, cea din nord-vest de 2 Mai și cea din grădina fostului C.A.P. din aceeași localitate, cei nouă tumuli antici la sud-vest de 2 Mai) și nu deținea toate avizele necesare. În consecință, Inspectoratul de Stat în Construcții din cadrul Autorității Naționale de Control a dispus încetarea utilizării PUG și a Regulamentului local de urbanism și a suspendat autorităților locale dreptul de a emite autorizații de construire-desființare. Din acest moment, Asociația își

va concentra resursele pentru a sprijini întocmirea unui proiect de dezvoltare a zonei Limanu – 2 Mai – Vama Veche, care să armonizeze factorii de potențial local: specificul peisagistic și ecologic, patrimoniul cultural, tradițiile existente (arhitectură, meșteșuguri, stil de viață etc.), cere-rea existentă, atât în țară, cât și peste hotare, pentru forme alternative de turism (agroturism sau turism cultural). (...) Dorim să găsim mijloacele de a-i face părtași la un proiect viabil pe cei care nu stau aici doar câteva zile sau săptămâni pe an, ci 12 luni. Dorim să menținem în dezbatere publică viitorul acestei regiuni, ca parte a viitorului României”.

În ce măsură situația celor două zone este comparabilă? În privința zonei 2 Mai – Vama Veche, încă nu cunoaștem părerea localnicilor, adică a acelor care contează cel mai mult. Însă chiar aici se află diferența: în vreme ce în Sfântu Gheorghe Fundația Anonimul a debutat abrupt și ambițios, fără a cunoaște în profunzime așteptările (obiective sau subiective) ale localnicilor, mișcarea *Salvați Vama Veche* își propune să nu neglijeze acest lucru: „(...) ni se acordă calitatea de a produce viitorul Proiect de urbanism. Adică să scriem legea de dezvoltare a zonei 2 Mai, Vama Veche, Limanu și Hagieni. (...) E nevoie, așadar, de un proiect. Proiectul îl va confecționa o echipă de arhitecți. Dar pentru a-l face în spiritul vamaioț, e nevoie ca: *sociologii să facă o cercetare la fața locului pentru a cunoaște aspirațiile localnicilor* [sublinierea mea, Ș.T.]; organizațiile de mediu să identifice toate zonele care trebuie să fie protejate; la fel, arheologii; în sfârșit, noi, vamaioții, localnici de sezon, să spunem cum am vrea să fie Vama noastră (...)”.⁴

Se poate vorbi de un destin paralel, simultan, legat de o ideologie eco-culturală; însă, în privința zonei Sfântu Gheorghe, zarurile par deja aruncate. Cei care vor frecventa viitorul mic-cosmos cultural și ecologic de pe malul stîng al canalului nu vor avea decât să descopere proiectele deja realizate într-un mod mai puțin democratic, chiar dacă legal! Mișcarea *Salvați Vama Veche* propune (și își propune) un demers nu numai legal, dar și democratic. A acționat într-un moment de pericol, fără a cunoaște chiar șansele de izbîndă. Prin contrast, la Sfântu Gheorghe, fundația Anonimul a acționat „cultural” și „ecologist”, dar după propriile ambiții demiurgice, înainte ca „hoardele purtătoare de beton, benzină, plastic, manele și termopan”⁵ să fi invadat zona.

Avem de a face și cu un paradox aici: publicația din care am citat, care a sprijinit tot timpul mișcarea „vamaioț”, are adresa redacției la unul dintre sediile fundației Anonimul! Rămîne, într-adevăr, ca și antropologii „să se mobilizeze” și să descopere semnificația acestor demersuri care au în comun voința sinceră de a „salva”, ambiția individuală sau colectivă de a *salva într-un anumit fel*, și – nu în ultimul rînd – gustul pentru o finalitate nu lipsită de artificial și experimental.

*Fragmentul face parte din lucrarea San-Giorgio. Note recuperate despre un sat din Delta la început de mileniu, actualmente în lucru și pregătită împreună cu colega mea Adriana Speteanu. Volumul conține în cea mai mare parte studii nepublicate și transcrierea integrală a unor interviuri realizate la două dintre gospodăriile din comuna Sfântu Gheorghe, județul Tulcea.

San-Giorgio. Note recuperate... este dedicat memoriei profesorului Vintilă Mihăilescu, lui datorîndu-i șansa de a fi fost acolo; de asemenea, este dedicat colegilor de la masteratul de Antropologie și oamenilor locului.

(Șerban Toader)

Note

- ¹„Adevărul”, 8 ian. 2004;
- ²„Adevărul”, 27 nov. 2003;
- ³„B-24-FUN”, 14-20 nov. 2003;
- ⁴„B-24-FUN”, 26 dec. 2003 – 1 ian. 2004;
- ⁵„B-24-FUN”, 16-22 ian. 2004.